

Den tålmodiga
Fritänkaren

Nr. 269 September 2018
Tjugosjätte årgångens nummer 9

Innehåll :

Kriser och konvalescenser	2
Svar till Våldtäkten på Fru Musica	6
Beethovens sista period	7
Körsångstart (<i>med Birgitta Mannerström-Molin och Lars Lind</i>)	8
Ahasverus annaler, del 177: <i>Djurälskaren</i>	9
Den företagsamme Aleko Lilius	12
Ett urval filmer	14
Några milstenar, september 2018	18
Trivselresan, del 12: <i>Fascinerande väder</i>	18
Fördel förloraren (<i>Laila Roth</i>)	19
Produktivitet versus lönsamhet	20
De aderton	20

Fritänkaren, som utkommit med 268 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:

<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

**OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)
eller Bankgiro: 6682-338254102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)**

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på många år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 9.9.2018

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 290

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Kriser och konvalescenser

Sommarsummering (ur ett sommarbeve)

För första gången på 15 år blev det ingen resa till Ladakh i år beroende på omständigheterna, inte minst ekonomiska, men jag hoppas att det i stället kan bli en annan Himalayaresa senare i höst. I stället har det blivit till att sitta inne och arbeta hela sommaren, mest inne i staden i min lägenhet och på verkstaden, vilket inte har varit lätt – vi har ju i tre månader haft mördande torrbastuklimat så att hela Europa torkat bort, varför man under dagarna (från lunch till middag) knappast har kunnat göra någonting utan bara flämtat. I Frankrike kunde man över huvud taget inte gå ut mellan klockan 10 och 20.

Pianofingrar

Den goda nyheten är emellertid att min artros i fingrarna har gått tillbaka och smärtorna upphört – 2015 började vissa fingerleder svullna och växa betänkligt samtidigt som de gjorde mycket ont och saboterade all tangentverksamhet – men i och med denna förbättring har jag kunnat ägna mig mera åt musiken igen och till och med kunnat förbättra repertoaren. Jag håller mig som vanligt helst till Beethoven med Chopin, Schubert och Schumann ständigt i närheten, utom mina egna gamla kompositioner... När det var som värst var jag betänkt på att släppa musiken helt som exekverare, men den situationen har märkligt nog bytts till motsatsen...

M. Det var med glädje jag laste om dina fingrar. Jag har nämligen börjat ha samma eller liknande problem med mina fingrar. Vad gjorde du för att bota dem? Var det något särskilt, ändrade du dina matvanor eller tror du att det var torrbastuklimatet som hjälpte? Jag är verkligen glad att du kan spela igen.

C. Som alltid med kroppsskador är det framför allt massage som gäller – massage, massage och mera massage. Men här gällde det lederna, och då hjälpte det inte bara med massage, utan man måste arbeta hårdare. Jag helt enkelt gymnastiserade fingrarna ordentligt, tränade lederna vid alla möjliga tillfällen när man inte behöver dem eller koncentrera sig på annat, som till exempel på morgonen när man stiger upp eller på kvällen när man ligger till sängs och försöker sova. Det är bara att böja och sträcka, böja och sträcka, böja och sträcka i oändlighet, för det är allt vad muskler och leder behöver för att hållas i trim – träning. Utan överdrifter, dock.

Det hade alltså ingenting med klimat och kost att göra, bara eget initiativ och arbete – *sisu*-metodiken.

Cyklistterror

En cyklist kommer susande ner i hög fart för Stigbergslidens cykelbana, en ökad backe för många cykelolyckor. Jag väjer till höger från andra hållet. Han väjer tydligt i panik – till vänster. Frontalkrock. Den unge mannen kom undan utan en skråma, men hans cykel blev skrot. Min cykel kom undan utan en skråma, men jag blev skrot.

Snälla cyklister, håll alltid till höger, gasa inte i nerförsbackar, och var alltid beredda med bromsen. Det sista är nästan det viktigaste.

Lyckligtvis tycks jag ha klarat mig utan frakturer, trots att höften tog stöten, men det lär dröja innan jag kan springa i trappor igen. Hans cykel fick bäras bort från platsen.

J.K. Dags att överväga hjälminförskaffande!

C. Alla mina incidenter har bara drabbat knän, armar, leder och nu senast höften. Ingen hjälm hade hjälpt.

M.A. Jag krockade med en mopedist i en viadukt, här i Borås i slutet av Juli 1993. Utan hjälmen hade jag fått inte bara hematoma (blodutgjutelse) som gjorde att vänster ögonbryn svullnade upp, utan jag hade även fått en skallskada då hjälmen tog smällen av mopedstyret in i mitt huvud.

M.L. Det är väldigt dumt att resonera så, Christian! Nästa gång kanske det är din skalle som får ta emot stöten och då är det för sent att tänka: "Fan, jag skulle köpt en cykelhjälm ändå, som den där Mats tjuvar om..."

O.P. Är det din militärhingst som du hade här? Det var annat virke då. Men inte är det dåligt virke i dig heller, verkar det som! Hoppas du ändå slutar SPRINGA i trapporna. Det var sannolikt en bra läxa för den unge mannen och kanske motiverar saktare fart i backarna.

Z.N. Han borde pröva en ny cykel till dig.

C. Tack, jag är nöjd med den gamla. Den har klarat många vintrar suveränt.

F.G. Kör försiktigt i trafiken, alla gör inte det!

C. Minsann... Största uppmärksamheten går åt till att akta sig för de andra...

J.L. Jo det verkar så. Jag har kunnat cykla hjälpligt på tvåhjulning, en gång funderat på att skaffa en trehjulning, men tror inte jag vågar ge mej ut bland de "andra"...

Du borde skaffa hjälm verkligen. Det kan inte hjälpas att de är ytterst fula.

A.L. Hjälmar är svettiga och obehagliga. Men visst det är väl bra...skallen hel och resten mos...

Har cyklat sedan 6-årsåldern och kan inte tänka mig att ha hjälm, liksom många andra i min generation.

P-A.A. "Älska alla i trafiken... men lita inte på någon..."

M.L. Ett synnerligen dåligt ordspråk!

S.S. Krya på dig, O Dyre Broder, och undvik Stigbergslidsbacken! Lycka till med din nyinköpta (tar jag för givet...) cykelhjälm!

Snart är det väl dags att starta Facebook-gruppen "Vi som vill se cykelhjälm på Christian!"

B.A. Cykelhjälmar är ett otyg – så fort någon kränger på sig en sådan far de fram som jehun runt omkring, till fara för liv och lem hos såväl medtrafikanter som gångare!

Y.U. Oj då! Den backen känner jag till. Det blir så skillnad i hastighet mellan cyklister som susar nerför och cyklister som stretar uppför.

M.L. Ovanstående gör mig väldigt upprörd! Det är skrämmande att läsa några av kommentarerna här i tråden, skrivna av vuxna människor: Cykelhjälm är fult, cykelhjälm är varmt och svettigt. Älska andra cyklister...

Jag har arbetat som fotograf på Plastikkirurgiska Divisionen på Sahlgrenska – SU, som ofta samarbetar med kirurger och andra specialister inom andra medicinspecialiteter, ofta med ortopedkirurger. Givet detta har jag som fotograf deltagit i många allvarliga operationer varav en hel del gällande cyklister som cyklar omkull, krockat med bil, annan cyklist eller fotgängare, ofta med allvarliga benbrott, armbrott och skallfrakturer, ibland så allvarliga skallskador att patienten avlidit på operationsbordet framför mig. Tyvärr mörkas dessa skador av massmedia och kanske på grund därav tvingas jag läsa en del olyckliga och mindre genomtänkta inlägg ovan.

En olycka minns jag särskilt: Cyklisten, en kvinna, kom i alltför hög fart nedför Stigbergsliden. Hon fastnade med vänster knä i metallstaketet, varpå knäskålen krossades, en mängd övriga mindre skador samt en skallfraktur i tinningen, då huvudet under vurpan slog i stenmuren (denna del är numera enbart gångbana, alldeles nedanför Johanneskyrkan). Om kvinnan inte burit hjälm hade hon sannolikt inte överlevt olyckan!

Ingen kan idag skylla på att alla hjälmar ser fula eller tråkiga ut. Det finns fräcka skatehjälm i alla regnbågens färger och, inte minst, det finns så kallade Airbag-hjälm, som ser ut som en halsduk med en triangelformad del som går ner en liten bit på ryggen, mellan skulderbladen. Som sagt, de ser ut som en tjock halsduk.

Idag ser vi en kraftig ökning av tempot bland cyklister, tyvärr på grund av många oerfarna eller våghalsiga/dumdristig elcyklister. 25km/h, som är maxhastighet för en pedalassisterad elcykel, är en väldigt hög hastighet, ävenså man har högeffektiva bromsar. För att skydda dig själv, andra cyklister och fotgängare: Spänn dina bromsar, köp en SIPS-hjälm, se till att du har en kraftig belysning fram och bak på din cykel (lagkrav!), montera en ringklocka på cykeln om du inte har en innan (lagkrav!), cykla inte fortare än du behärskar och situationen tillåter, och sist men inte minst: Kör som om alla andra cyklister, och fotgängare!, är en potentiell livsfara för dig själv. Så lyckades jag överleva utan någon allvarlig olycka med inalles fem motorcyklar (jag kör inte mc längre...) och hitills som cyklist!

Och glöm inte: Du kan aldrig skylla på någon annan om du råkar illa ut p.g.a. avsaknad av hjälm, dåliga bromsar eller noll belysning. TACK!

A.L. Bilister är ofta aggressiva farddårar..jag tycker de borde ha hjälm och "leda bilen för sin säkerhet".

C. De aggressivaste farddårarna på cykel är de som har hjälmar.

Tack för utförlig och sakkunnig kommentar, Mats. – Ett annat fall från Stigbergsliden: Det var på den tiden när det var gatureparationer längs hela backen och utrymmet för cyklister var farligt begränsat. En stackare krockade med en betongrefug vid väjning och slog i skallen och vaknade aldrig upp ur koman förrän han dog. Det var bara tio år sedan. – Visst är cykelhjälm fula, de flesta cyklister ser mera löjliga och fåniga ut i dem än vad de är, och en del hjälmar ser ut som soldathjälm som får cyklisten att direkt likna en tysk soldat från tredje riket. Vem vill vanpryda sig med någonting sådant? Varför gör de inte riktiga hjälm i stället? Om de utrustade cykelhjälm med till exempel plymer och fjädrar eller en panache skulle cyklisterna bara märkas bättre i trafiken.

S.S. Så om vi puffade lite för härligt gammalmodiga franska barockoperor fyllda av rikt befjädrade huvudbonader skulle vi kanske få säkrare cykelhjälm? Gillar den knasiga tanken starkt. Mera Lully och Rameau! För säkerhets skull...!

M.L. Tycker ni att speleologer (grottforskare) och bergsklättrare/alpinister, störtloppsåkare/slalomåkare samt motorcyklister och mopedister ser löjliga ut i sina hjälm?

Nä, lägg av!

Visst kan man jobba mer på hjälmdesign, men en skatehjälm ser väl inte löjlig ut? Är det värt att riskera sitt liv med en spräckt skalle för?

(Jag har två hjälm, en svart med svagare pannbelysning och en signalgrön med belysning motsvarande en bil, bak och fram, för vinterbruk.)

C. Vad är en hjälm utan en hjälmbuske? - En potta.

Skämt åsido, de farligaste cyklisterna är inte de som cyklar utan hjälm eller belysning, och det är inte heller de som cyklar med massiv armatur på cykeln och ordentlig hjälm som ringer på alla som finns framför dem, som de tar för givet att skall hoppa undan eller dyka i buskarna för att de kommer i besinningslös hastighet, eller de som cyklar på trottoarerna eller mot rött ljus, eller de som konsekvent struntar i 25 km/timmen-fartgränsen, utan de farligaste är de som cyklar omkring med bara en hand på styret och den andra handen upptagen med en mobil som de pratar med i örat medan de inte ens ser hur de styr eller vad som händer omkring dem... I och för sig är gångtrafikanter som gör samma sak medan de vandrar i trafiken minst lika farliga för sin omgivning, i synnerhet om de vandrar utan att se sig för ut i cykelbanan, vilket de vanligen gör om de pratar i sina mobiler eller, som också många moderna hjälmförsedda cyklister gör, kör omkring med disco-proppar i öronen som gör dem döva för sin omgivning....

U.F. Apropå cyklister... jag bor på Karl Johansgatan och varje dag flera gånger om dagen ser jag cyklister köra på trottoaren... väldigt farligt för oss som går... cyklisterna verkar många gånger bli störda på att man är i vägen... jag undrar, varför kör cyklister på trottoarer med barn, gamla och hundar som ibland inte ser så bra eller är uppmärksamma... många incidenter har hänt. Något funkar inte för cyklister... är det cykelbanor som saknas???

C. Viktigt inlägg, Ulrica. Nästan alla cyklister jag sett cykla på trottoaren har haft cykelhjälm. Alla cyklister jag blivit påkörda av har haft cykelhjälm. Det där med cykelhjälms säkerhet tycks vara något som stiger många cyklister åt huvudet...

S.S. Dags att förse cyklarna med krockkuddar, för att skydda oss som blir påcyklade...

C. De flesta skador vid cykelincidenter drabbar armar och ben, knän och armbågar, med överväldigande majoritet. Att då komma med den rekommendationen, till en cyklist i blodiga byxor, axeln ur led, knät fördärvat och handleden bruten, att "Du borde ha haft hjälm" är rena hånet. Faktum är att cyklister utan hjälm cyklar mera försiktigt än farddårar försäkrade med hjälm. Om man då vantrivs med hjälm är det bättre att cykla desto försiktigare utan hjälm. Är inte detta logiskt? Grundregeln, som en cyklande kines mycket riktigt framhöll, är att alltid vara beredd med bromsen, vilket är den bästa försäkringen.

M.L. Om du nu har rätt i påståendet att flertalet skador vid cykelolyckor drabbar andra delar av kroppen än huvudet, så läker ett benbrott, armbrott eller en handledsfraktur oftast utan allvarigare framtida invaliditet. Men en skallfraktur med påföljande hjärnblödning leder ofta till förlamning eller död, och en kotfraktur i nacken kan också leda till allvarlig och bestående förlamning eller död! Därför är hjälmen en nödvändighet och borde vara lagstadgad!

I övrigt är det bara pajkastning att skylla på det ena eller andra trafikslaget. Det hela är en politisk fråga. När cyklister och fotgängare separeras helt, först då kan vi undvika flertalet av de olyckor som idag sker!

C. Jag kan förstå att det måste vara hjälmtvång för motorcyklister och mopedister, då dessa kan komma upp i höga hastigheter, men för en primitiv cykel utan växlar i händerna på en försiktigt cyklist är denna risk praktiskt taget obefintlig. Och om man beaktar det faktum att jag cyklat i denna stad i 51 år utan att ha lyckats skada huvudet trots ett antal incidenter, som endast rådbråkat fötter, armar och ben, och att jag har kanske högst 20 år kvar som cyklist i denna stad, så måste du erkänna att risken för huvudskador rent statistiskt sett är ganska minimal. Att de varit obefintliga hittills ökar inte risken för att de inträffar i framtiden utan tvärtom. Må de som känner sig säkrare i trafiken med att pryda sig med

hjälmarna göra det så mycket de vill, och må de som känner sig friare utan få ha den friheten i fred.

M.L. Statistik och statistik... Du har helt enkelt haft en djävla tur.

C. Nej, skicklighet.

M.L. Du bryter nu mot en av de sju dödssynderna, Högmod! Nog trodde jag att du hade lite mer i skallen och inte förlitade dig på turen. När du blev påkörd i backen vid Stigbergsliden kunde du likaväl ha slungats i backen och ditt huvud kunde slagits i en trottoarkant eller något annat. Och det kunde blivit din död! Din fåfänga när det gäller hjälmarna kan döda dig! Och som jag skrev tidigare: Det finns krockkuddar som blåses upp som ett hjälmskydd runt din nacke och skalle. Krockkudden ser ut som en halsduk och du slipper ha en hjälm på dig! Dina motargument håller inte, Christian. Fråga vilken läkare som helst, som arbetar med traumaskador...

C. Att ha överlevt +50 år som cyklist i Göteborg med bara ett dussin incidenter och utan en enda fraktur är inte enbart tur. Du målar fan på väggen, men tack för förslaget.

För eventuell kuriositet – en kort katalog över incidenterna: fallande träd i stormen 1969, två bilister körde på mig för att de inte såg mig efter solnedgången i ösregn 1976 och 1989, i den senare incidenten flög jag över motorhuven och landade i gatan utan en skråma (tur), två fall av öppnade bildörrar i vägen för cyklisten med blödande fotskador i båda fallen, två incidenter med osynliga isfläckar, den allvarligaste incidenten var en isbula gömd under snön med knäskada (otur) men utan fraktur, alla övriga incidenter var i Stigbergsliden. en p.g.a. plötslig blixthalka och två med hjälmförsedda cyklister som cyklade fel, bland annat den senaste, som i panik vände åt vänster när han borde ha hållit sig till höger och åtminstone bromsat. Han ursäktas med att han var engelsman. Jag kunde börja cykla igen redan följande dag.

Kommentar till "Våldtäkten på Fru Musica"

(G.C.) har följande kommentarer:

På atonalistfronten intet nytt! Annars en bra sammanfattning. Kanske en sådan som bara de redan frälsta kommer att bry sig om att förstå...

Trots att Bernstein var jude, vädrade han ändå ett starkt motstånd mot musikens skilsmässa från tonaliteten... Hans motstånd härvidlag framgick tydligt i den senaste dokumentären om honom på TV. Synd att du inte tog med hans namn på exempellistan av motståndsmän...

Vad gäller ditt "öde" kan man bara trösta sig med att de flesta tonala tonsättare efter kulturrevolutionen i Sverige 1968, har marginaliserats. T O M Atterberg blev levande begravd efter kriget! Troligen ett av de största musikaliska justitiemorden i modern tid... Och som just därför måste fortsätta hållas i medieskugga så mycket det går, för att tusentals ännu levande lärjungar, upphöjda till sk "kulturprofiler", ska slippa förlora sina ansikten...

En teori som hittills inte verkar ha prövats är den att Atterbergs enorma makt i svenskt musikliv fram till kriget, visserligen var välförtjänt. Men, vid hans exkludering från musikinstitutionerna efter kriget fanns inte tillräckliga "alternativa" tonalister som kunde ta över hans stafettpinne och försvara traditionen. Varför "måndagsgruppen" därefter tyvärr fick en quasi "walk over"-situation i musiklivet... Och, the winner takes it all...

Beethovens sista period

Det intressantaste i detta ett av musikhistoriens intressantaste ämnen är att uppmärksamma kontrasten och skillnaden mellan Beethovens musik innan han blev helt döv och när den definitiva dövheten var ohjälplig. Och det allra intressantaste med detta är att konstatera det faktum, att hur helt och hållet döv han än blev så avlägsnade han sig aldrig en millimeter från den totala kontrollen och iakttagandet av strikt tonalitet.

Gränserna mellan hörseln så länge den alls fungerade och dövheten är självklara. De sista stråkkvartetterna hör helt till dövhetens område, liksom hans största verk den nionde symfonin och Missa Solemnis. När det gäller de 32 pianosonaterna går gränsen mellan den 27-e (opus 90) och den 28-e. Här är det tacknämligast att studera skillnaden, då pianosonaterna alltid var hans mest personliga verk.

Den 27-e pianosonaten är hans vackraste och mest innerliga. Den har bara två satser och domineras helt av varm melodik. Den andra satsen är oändlig och bara fortsätter hela tiden med att envist återuppta Beethovens vackraste melodi, som om han aldrig kunde tröttna på den själv eller ville skiljas från den, som om det var hans personliga avsked till hörseln...

Plötsligt möter vi en helt annan Beethoven i den 28-e sonaten som burdust inför en helt ny stil med abrupta infall och tvära kast mellan ofta bara fragmentariska idéer. Vad vi möter här är en helt ny Beethoven som anstränger sig hårt för att kunna komma till rätta med sin absoluta dövhet och lära sig skriva riktig musik ändå. Denna sonat är bara inledningen och något av ett experiment. Sedan följer den 29-e sonaten, hans största sonat, den monstruösa "Hammarklaversonaten", där han för första gången har möjlighet att skriva pianomusik för det nyligen uppfunna hammarklaveret – de tidigare klaveren var klena och spröda instrument i jämförelse, medan införandet av pianohammaren med sin större kraft och hållbarhet revolutionerade hela pianovärlden.

Beethoven är den första som till fullo utnyttjar detta nya instruments möjligheter och resurser. Hammarklaversonaten inleds med en dundrande fanfar, och sådan är praktiskt taget hela sonaten, som dock avslutas med den dittills största fuga som skrivits, som självaste Max Reger fasade inför och kallade "ett monstrum".

Vad har då hänt med Beethoven? Vad som har hänt är att han har sprängt alla fördämningar och gränser. Han har inte tappat kontrollen, tvärtom, han njuter av att inte längre behöva ta någon hänsyn till örats begränsningar. Han kan komponera vad som helst och hur som helst och frossar i att göra det. De följande tre sista sonaterna är sedan hans mest särpräglade, fascinerande och musikaliskt outtömliga i sina egenartade och djärva innovationer med ett helt nytt tonspråk som talar till högre sinnen än örat.

Inför detta oemotståndliga nyskapande med dess helt nya utmaningar släpper dock Beethoven kontrollen över sitt materiella liv. Han struntar i sitt yttre, han håller pottan under pianot som ofta förblir otömd under perioder, hans våning blir så övermättad av oreda att ingen städerska och kokerska kan stanna i hans anställning, medan dövheten definitivt förstör alla hans möjligheter till goda mänskliga relationer, vilket hans brorson Karl bittert får erfara, som försöker skjuta sig. Men musiken fortsätter att gå från klarhet till klarhet.

Det är inte bara den nionde symfonin och Missa Solemnis, det är också de sista stråkkvartetterna, som slår en med häpnad inför att han fortfarande lyckas prestera utomordentligt njutbar och melodiös musik, som är helt intagande och oemotståndlig i sin charm och ofta lekfullhet. Detta gäller främst opus 130, som förblivit en av hans

populäraste stråkkvartetter. Han insåg själv den fulla vidden av stråkkvartettens kvaliteter och ville då kröna den med en gigantisk slutfuga, *Der grosse Fuge*, vilken avvisades av publiken. Den var för magstark. Endast här går Beethoven över gränserna för det musikaliska. Denna oformliga fuga är inte bara ett monstrum, det är galen musik, den är förryckt och nästan ospelbar, den är hysteriskt sanslös, men publiken lät honom ändå behålla den på villkor att den tilldelades platsen som en egen stråkkvartett frikopplad från opus 130, som därigenom behållit sin popularitet, kvalitet och spelbarhet.

I stället fick han göra en ny avslutningssats till opus 130, som blev hans sista avslutande komposition, som är helt förunderlig genom sin ungdomliga friskhet och galanta vigör, som om egentligen ingenting hänt mellan hans första sex stråkkvartetters mästerverk och den sista i fullkomlig dövhet 30 år senare.



Beethoven under de sista åren.

Isolerad från världen genom sin dövhet sitter Beethoven vid skrivbordet och komponerar de visionära sista kvartetterna. Pianot är sönderspelat under hans ansträngningar att uppfatta tonerna.

Körsångstart

Säsongen inleddes mycket lämpligt med ett omfattande körseminarium under två dagar med hårt arbete för alla 50 deltagare under kvalificerad ledning av de präktiga ungdomarna Birgitta Mannerström-Molin och Lars Lind från Sundsvall. Alla anställda musiker i det här landet står inför en utmanande framtid, när det har blivit lag på att ingen som ännu kan

arbete får gå i pension före 65. Detta slår särskilt hårt mot musiker, som anses färdiga för pension vid 55, och ännu hårdare mot dansare, som brukar få ledigt för resten av livet vid 40. Detta har föranlett nödvändigheten att arbeta fram terapier för att motverka åldrandet. Det finns faktiskt redan en helt utarbetad och fungerande vetenskap för detta. Det gäller helt enkelt att använda kroppen på rätt sätt och inte själv bidra till det ofrånkomliga förfallet.

Det viktigaste är att undvika att falla ihop, att sjunka ihop med skuldrorna och nacken, så att man blir gubbig och förr eller senare måste gå med käpp. Högsta vikt lägges därför vid hållningen, och det allra viktigaste (för en sångare) är att aldrig vara rädd för att släppa ut magen eller tappa hakan. Mycket av kroppens spänningar kommer från krampaktig spänning av magmusklerna helt i onödan, i princip behöver man aldrig spänna magmusklerna utom då man sitter på toaletten och kanske måste kämpa med en förstoppning. Den nyttigaste övningen är därför att dra in magen och släppa ut den, om och om igen, som i magdans, så att magmusklerna tvingas slappna av och bli så flexibla som möjligt. Att dra in magen hjälper att få upp bröstkorgen och vidga bröstet, och det om något är ju en sångare betjänt av. En annan viktig övning här är att låta skulderbladen möta varandra på ryggen så nära som möjligt. Då släpper man fram den s.k. "glada punkten" överst i bröstet, som alla professionella sångare vet hur livsviktig den är. Vidare är det viktigt att hålla nacken så fri från kroppen som möjligt. Även denna får aldrig spännas i onödan, den får inte låta huvudet halka framåt och glida ner mot bröstet, då förfaller hela kroppen i gubbställning; och även om allt detta inte har något med själva rösten att göra, (det yttrades faktiskt inte ett ord under hela två-dagars-seminariet om röstunderhåll och undvikande av heshet,) så är dock rösten värdelös om inte kroppen befrias från alla möjligheter att inverka menligt och hämmande på röstens och musikens befordran.

Abasverus annaler, del 177: Djurälskaren

A. Säg nu som det är. Ni har ju ert på det torra. Hur var det egentligen med ert samarbete med nazismen?

K. Hur många gånger har jag inte fått den frågan av näsvisa journalister, som bara varit ute för att sensationisera och brännmärka min karriär?

A. Jag är bara intresserad av sanningen.

K. Så säga de alla. Vad är sanning? Inte ens Jesus kunde besvara den frågan när Pilatus ställde den till honom. Den är alltid relativ. Nazismen var något som drabbade Tyskland och Österrike. Därför drabbade den även mig. Ingen som hade ett arbete i dessa länder kom undan problematiken. Det gällde att fly eller fortsätta arbeta. De som kände ansvar fortsatte arbeta och stannade kvar.

A. Men ni försökte upprepade gånger bortförklara och till och med förneka att ni faktiskt arbetade för nazismen.

K. Min käre vän, gör er inte dummare eller enfaldigare än vad ni redan är. Ni måste ju vara något så när medveten om situationen på 30-talet och vad nazismen innebar för oss alla till en början. När de genomförde *Anschluss* och inkorporerade Österrike med Tyskland var det ingen vanlig österrikare som kunde tänka sig att nazismen hade fula baksidor. Tyskarna välkomnade Hitler som en frälsare 1933, som räddade dem från 20-talets totala ekonomiska misär och förnedring och innebar ett hejdundrande lyft för hela Tyskland och upp till

högsta rangordning bland nationer igen, och genom de under som Hitler genomfört i Tyskland var det ingen i Österrike som kunde tro något annat än gott om honom och hans parti, utom de som redan hade flytt och som i god tid genomskådat nationalsocialismen. Jag kunde fortsätta mitt arbete ostört, det märktes ingen förändring, varför jag inte hade någon anledning i världen att åstadkomma någon förändring själv. Det var först långt senare när jag stationerad i Posen blev åsyna vittne till fångtransporterna av oskyldiga människor bara för att de var judar som jag började få kväljningar och anledning att bittert ångra att jag accepterat att arbeta för dem. Jag hade ingen aning om den sanningen tidigare. Men när jag väl blivit medveten därom märkte tyskarna genast att jag blivit opålitlig, och då skickade de mig som läkare till den ryska fronten.

A. Men ni var fortfarande i deras tjänst, och det var de två följande åren ni försökt skyla över och förneka.

K. Jag var i princip i exil redan då. När jag hävdade att min fångenskap inletts 1942 menade jag det symboliskt, jag var ofrivillig fånge i nazismens tjänst, även om jag blev ryssarnas fånge först 1944. Formellt var jag inte fånge förrän 1944, men virtuellt var jag fånge redan hos nazisterna.

A. Ändå har ni även försvarat nazisterna.

K. Har inte själva djävulen rätt till en försvarsadvokat? Faktum är, att nazisternas idéer var inte enbart dumma och omänskliga. Det låg en hel del sundhet i att återuppväcka gamla hedniska religioner som legat slumrande ända sedan de förföljdes till döds genom kristendomens tvångsinförande, det var inte oberättigat att påtala kristendomens övergrepp mot mänskligheten genom årtusenden och med det som argument ifrågasätta kristendomens existensberättigande eller åtminstone dess trovärdighet, nazisternas bekostade expeditioner till Tibet och mot Antarktis var ingenting annat än sponsrade forskningsresor i vetenskapligt syfte...

A. Men rasbiologin? Rasismen? Nationalismens hybris?

K. Hybris är alltid hybris, och så fort den går för långt måste den straffa sig, vilket den gjorde med besked i Tysklands fall, då dess ousäktliga hybris var ett faktum redan i och med inledandet av andra världskriget i anfallet mot Polen – vi i Österrike hade aldrig accepterat *Anschluss* om vi vetat eller anat att Hitler ämnade starta krig. Det var det sista någon österrikare ville ha, och säkert även det sista någon hederlig tysk ville ha. Stackars Hitler. Jag har aldrig förstått varför konstakademien i Wien ratade honom. Han var ingen dålig konstnär fastän han var antimodernist. Hade de accepterat honom som konstnär hade världen sluppit många olyckor. Jag medger att rasismen var ful, men faktum är att Europa hade levat enligt dess accepterande sedan renässansen, när kolonialismen inleddes. Ingen engelsman, fransman, portugis, spanjor eller holländare som kom till Amerika eller Indien eller Afrika eller Fjärran Östern kunde betrakta indianerna, afrikanerna, asiaterna eller något färgat folk som annat än underlägsna i utveckling och utbildning. Medan européerna navigerade och korsade världshaven hade aldrig någon afrikan någonsin kommit på tanken att konstruera någon mer avancerad farkost än en kanot eller flotte. Det var en naturlig slutsats att de vita var hopplöst överlägsna. Vad nazismen gjorde var att omsätta denna naturliga uppfattning och omvandla den till vetenskaplig dogmatik, och därmed blev det fullt och omänskligt.

A. Ändå har ni själv alltid accepterat och förespråkat eugenik och rasförädling.

K. Strikt ur naturlig synpunkt. Mitt intresse har alltid varit att främja mänskligheten och allt naturligt liv. Därför har jag alltid vänt mig emot vad som varit osunt för den naturliga

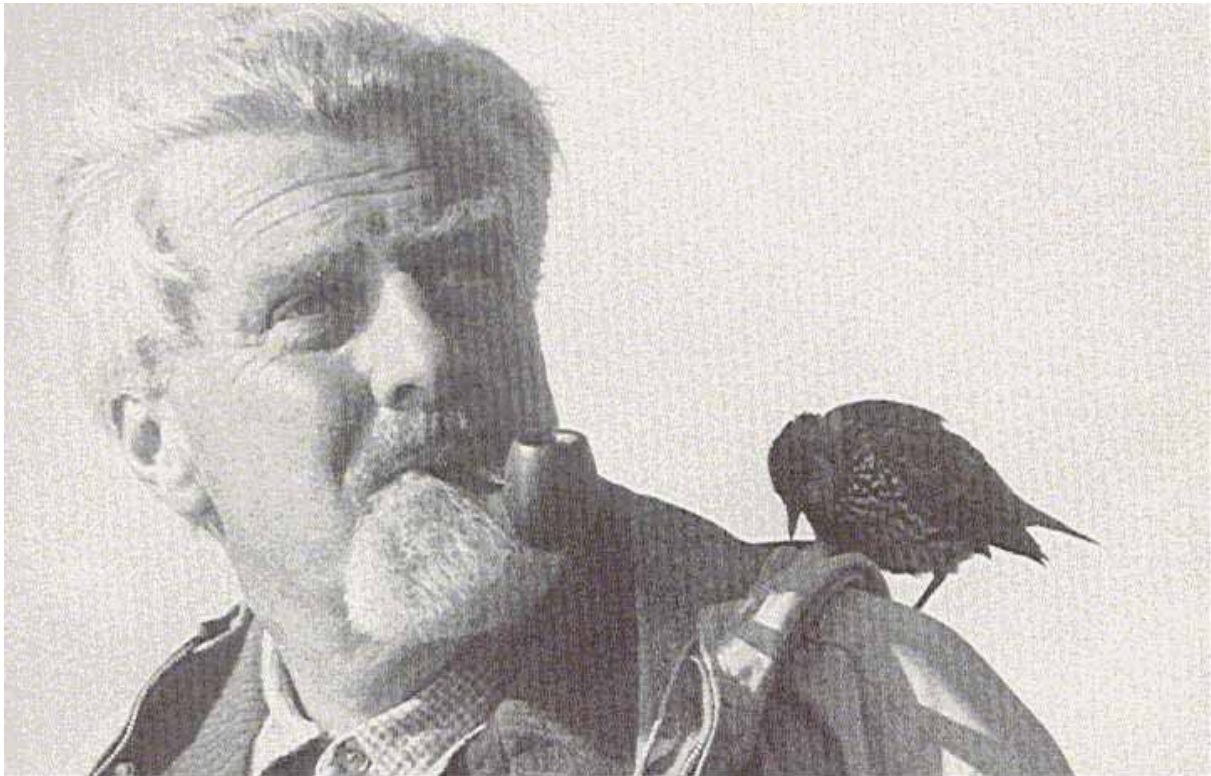
utvecklingen. Ingenting har varit mera osunt för människan än hennes fjärmande från naturen genom industrialisering och urbanisering, redan Leo Tolstoj påtalade det självklara i, att ju mer människan avlägsnade sig från naturen, desto sjukare måste hon bli, och i och med befolkningsexplosionen har mänskligheten lagt grunden för sin egen urspårning och kanske undergång. Det är helt enkelt mänsklighetens värsta brott genom tiderna och helt självdestruktivt. Kortsiktigheten har alltid varit människans fördärv. När människan blev egoist, stakade ut gränser, byggde murar, tog till våld mot medmänniskor, startade krig och började agera enligt principen ändamålet helgar medlen, när kapitalismens egoism gavs företräde för rättvisa och hänsyn, då blev människan värre än något djur.

A. Den röda tråden i ert liv har alltid varit er kärlek för djuren. Vad väckte denna kärlek från början?

K. Den fanns alltid där. Den var obotlig från början. Det insåg mina föräldrar genast och låt mig hållas med hur vidlyftiga menagerier som helst. Men vad som verkligen väckte min insikt i vad naturen och dess varelser kunde lära oss var en roman. Det var en svensk sagoberätterska som skildrade en elak pojkes förvandling till en liten pyssling och hur han togs om hand av en flock vildgäss. Han följde med dessa vildgäss på en oändlig resa under ständiga möten med andra väsen i naturen, björnar, älgar, sälar och andra, som han ständigt lärde sig av och småningom blev en hederlig människa genom denna naturliga utbildning. Jag tror hon hette Selma Lagerlöf. Det öppnade mina ögon för naturens visdom och möjligheter till utveckling och utbildning. Jag började lära mig av djuren, och det har jag hållit på med sedan dess.

A. Missförstå mig rätt, käre doktor, jag ville inte alls sätta dit er, men jag ville bara känna er på pulsen och förstå er bättre. Ingen har anklagat er för ert samröre med nazismen under krigsåren, som ni ju faktiskt tvingades till av omständigheterna, liksom Furtwängler och andra som anklagats för medbrottslighet med politiken...

K. Där har vi skurken. Det är politiken som fördärvar världen och mänskligheten. Om man har ett kall och något att arbeta för som man vet att är konstruktivt måste man till varje pris sky politiken med alla medel. Politik är makt, och makten korrumpierar alltid. Om man bara håller sig fri politiskt kan man samarbeta med vem som helst och klara vilka konflikter som helst med bara vanlig tålmodig diplomati och bevara sina händer rena. Men ansluter man sig till något politiskt eller någon rörelse är man förlorad, för då har man sålt sin själ till någon annan än sig själv. Det får man inte göra, om man själv har något värdefullt att leva för. 1900-talet har varit massrörelsernas tid, massorna har anslutit sig till rörelser som socialismen, kommunismen, nationalsocialismen, fascismen och andra sekter och besinningslöst följt med strömmen ner i undergången som i lämmeltåg. Ren självbevarelseinstinkt bör naturligt hålla en ifrån sådana dödsfällor, men dess värre har större delen av mänskligheten fastnat i sådana fällor. Då är djuren klokare, ty där är det den naturliga självbevarelseinstinkten och endast den som leder till överlevnad.



Konrad S. Lorenz (1903-89) var utbildad läkare men världsledande som zoolog och den egentliga grundaren av ethologi, läran om djurens beteenden. Hans mest kända bok är "Kung Salomos ring" 1949. Han var god vän med Sir Julian Huxley och tilldelades nobelpriset 1973 och gav det året ut sin kanske intressantaste bok, "Den civiliserade människans åtta dödssynder", där den största av dödssynderna skulle vara befolkningsexplosionen. "Alla vinster och fördelar som människan vunnit genom sin ständigt fördjupade förståelse och kunskap om naturvärlden, alla hans teknologiska, kemiska och medicinska framsteg, tenderar i stället (för att främja människan) att främja människans undergång." Hans sista insats var att främja De Gröna i Österrike 1984 och försöka medverka till att ett kraftverksbygge vid Donau stoppades som skulle ha inneburit omfattande miljöförstöring.

Den företagsamme Aleko Lilius (1890-1977)

Han skrev 17 böcker som alla torde vara lättillgängliga på alla välorganiserade universitetsbibliotek, men den roligaste är den första delen av hans självbiografi, "Ett herrans liv" (1957), om den första och mest tumultartade delen av hans liv. Innehållet i hans böcker har ofta ifrågasatts som bristande i trovärdighet, men han håller sig i regel till sanningen om dock stilistiskt och journalistiskt kryddad, och de mest halsbrytande äventyr han skildrar är faktiskt fullständigt sanna och har kunnat bekräftas, inte minst genom hans egna fotografier.

Men han var inte enbart journalist, resenär och författare. Ett av hans första företag, efter att han misslyckats vid Polyteknikum i Helsingfors och vid Svenska Teaterns elevskola, var att exportera och leverera djur till och från Hagenbecks djurpark i Hamburg, till vilken djurpark han även företog sig att försöka leverera renar från Lappland. Ehuru

renföreställningen i Hamburg 1910 var en världssensation slog experimentet inte väl ut, då renarna var svårhanterliga och fick panik av alla strålkastarna och den öronbedövande manègemusiken. Den berörda cirkusen var Cirkus Schumann, och den direktören ville aldrig mera se en ren på sin cirkus.



Han var även flygpionjär och hörde till de första som anordnade flyguppvisningar i Finland. Även detta blev ett fiasko, då det berörda flygplanet inte lyckades lyfta. Man försökte om och om igen, varje försök blev ett misslyckande, publiken måste varje gång få pengarna tillbaka, så det blev en dyr historia. Till slut lyckades man få flygplanet upp i luften 50 meter, så man räddade äran men gjorde bankrutt.

Då Aleko visat sig så konsekvent äventyrlig beslöt familjen att skicka honom i landsflykt till Amerika för att ha honom på säkert avstånd. Där inledde han sina många äventyrliga resor som han noggrant dokumenterade skriftligt och som fotograf. Han prövade sin lycka som guldgrävare och jägare i Kanada i Jack Londons efterföljd, och reportagen ledde till att han blev anställd vid Dagens Tidning i Helsingfors med Guss Matsson som redaktör. Dessa båda passade bra ihop, och samarbetet var fruktbart och givande för båda, om dock tidningen tyvärr omsider måste läggas ner genom bankrutt. Aleko Lilius var aldrig rädd för att göra bankrutt och gjorde det ständigt om och om igen genom sina hämningslösa och modiga satsningar.

Han gjorde lysande affärer i Lappland genom övervakandet av timmerflottningen och försäljning av stockar till Ryssland, vilket gav honom en förmögenhet. Han blev även bankir som VD för Privatbanken i Helsingfors och ägare till några isbrytare och järnvägen i Nykarleby. 1916 hörde han till Finlands högsta skattebetalare vid endast 26 års ålder. Genom sin omfattande affärsverksamhet öppnades en filial i Sankt Petersburg (då Petrograd), och för sina insatser blev han 1917 utsedd till vicekonsul för Persien i Helsingfors. Även om hans diplomatstatus skyddade honom under den röda terrorn råkade

han ohjälpligt in i ekonomiska komplikationer genom sina vidlyftigheter och måste göra konkurs. För säkerhets skull lämnade han landet.

Han försökte sig även på filminspelningar, och hans intressantaste experiment i den riktningen blev en planering av att filma Kalevala med musik av Sibelius. Sibelius var med på noterna, men det kom aldrig längre än till gemytliga diskussioner i full samklang på Kämp, då Sibelius och Aleko Lilius förstod varandra.

Sin exil i Amerika utnyttjade han till nya resor och äventyr, främst i Mexico, och blev krigskorrespondent för några tidskrifter, vilket förde honom till Filippinerna, Kina och Marocko, där han bodde ett antal år under 50-talet, innan han äntligen återvände till Helsingfors 1958 för att stanna där under fortsatt utgivning av nya böcker och även måleri, då han även alltid varit intresserad av oljemålning.

Det var bara några glimtar ur hans omfattande verksamhet. Allt finns bevarat i hans sjuvton böcker. Min mormor var lika mycket kusin med honom som Harry Rönehalm (en framträdande kusin i "Ett herrans liv") och vistades vissa somrar ute på deras egendom. På den tiden, berättade min mormor, var hans mor (född Starck) ständigt missnöjd med Aleko för att han var så lat: "Aleko är så latt, Aleko är så latt!" (- hennes modersmål var ryska). Då var alltså familjens bekymmer för honom begränsade till sorgen över hans lättja.

Ett urval filmer

"Ett folk – ett parti" är inte enbart en propagandafilm. Den är producerad av SD som ett svar på Socialdemokraternas ständiga propagandistiska tjat om SD:s rötter i nationalsocialismen. I denna film har man nagelfarit Socialdemokraternas egen historia och funnit *alla* dess ledare ha nationalsocialistiska försänkningar. Självaste Per-Albin Hansson omfattade själv nazismens ideal på 30-talet, då svensk eugenik infördes främst genom de framstående Alva och Gunnar Myrdals insatser, och ända fram till Socialdemokraternas valförlust 1976 fortsatte man att tvångssterilisera människor av lägre fysisk och mental beskaffenhet, inalles 63,000 personer, däribland 90% kvinnor. Ända fram till efter Stalingrad 1943 avvisades judiska flyktingar utan förståelse för deras situation, och så vidare. Nästan all tysk trupptransport till Norge under kriget gick genom Sverige med Sveriges goda minne och tysta medbrottslighet.

Filmen är väl gjord och är utrustad med tacknämlig kvalificerad musik hela vägen, men naturligtvis har den även sina brister. Den koalitionsregering som hjälpte tyskarna under kriget var inte enbart socialdemokratisk, utan i den ingick även de borgerliga partierna. Högerpartiet (idag Moderaterna) och Centerpartiet hade minst lika djupa nazistiska försänkningar som Socialdemokraterna om inte djupare. Och så var det det här med rashygieniken. Det var inte något specifikt tyskt fenomen, även om de tyska nationalsocialisterna gick längst, utan det förekom faktiskt över hela världen – varför skulle Sverige ha varit ett undantag? Rasbiologi och rasförädling började man spekulera i redan på 1800-talet, och det var först under 30-talet som det tog sig vetenskapliga former och uttryck och började omsättas i praktiken. Alla politiska rörelser var intresserade av detta och inte bara fascistiska diktaturer, så att enbart belasta Socialdemokraterna för det fredliga samarbetet med Nazi-Tyskland och den svenska eugeniken är inte rättvist. Där saknar filmen distans och objektivitet.

Sergej Bondartjuks "Ett människoöde" från 1960 är en uppgörelse med andra världskriget och förkrossande som sådan – inget av det krigets alla helveten för ryssarna lämnas därhän, utan huvudpersonens (spelas av Bondartjuk själv) korsväg genom alla krigets fador och tyskarnas grymmaste fångläger är utan pardon, och när han äntligen kommer hem efter kriget möts han av ett sönderbombat hem och alla hans familjemedlemmars begravningar. Det kan just inte bli dystrare och mera beklämmande. Ändå är det en stark film och ett mästerverk, men man får inte bortse från dess svagheter. Historien är skriven av Mikhail Sjolochov, nobelpristagare i litteratur 1966, som då i Stockholms stadshus berömde sig av att vara den första ryss som fått nobelpriset, nonchalerande både Ivan Bunin och Pasternak som om de aldrig funnits. Sjolochov var Sovjet-Rysslands ledande nationalist, och även i denna film sticker hans pro-sovjetiska tendenser ut, främst i skildringen av tyskarna, som samtliga är stereotypa monster av grymhet, med undantag endast av ett fylllo och den sista generalen.

Då är Josef Haifits mästerverk "Damen med hunden" en betydligt mera givande film. Den gjordes till 100-årsdagen av Anton Tjechovs födelse, och ryssarna har alltid varit bra på att följa ett litterärt original med största möjliga noggrannhet. De båda huvudskådespelarna kunde inte ha varit bättre, och filmen är poesi alltigenom. Trots den laddade kärleksrelationen är filmen konsekvent behärskad och återhållsam och därigenom framför allt ett stilistiskt mästerverk. Denna film kan man se om igen för alltid, i synnerhet som dess historia och dilemma är och förblir tidlöst i sin omöjlighet att kunna nå en fullbordan eller konklusion. Nadjesjda Simonians gripande och smäktande musik höjer stämningen ytterligare och markerar både filmens och musikens oförglömlighet.

"Dådet" från 1950 (*The Edge of Doom*) är en ovanligt gripande historia för att vara en amerikansk film. Miljön är slumartad, Farley Granger och hans mor bor i ett eländigt hyreshus där alla grannar alltid hör varandra, där förekommer allt vardagligt tjafs och intriger och bekymmer i konstant oväsen och palavrar, medan Farley Grangers och hans mors historia utgör kronan på eländet. Fadern har begått självmord, kyrkan vägrade honom en begravning, modern är sjuk och dör, och allt vad sonen ytterligare begär i livet är att få ge henne en anständig begravning. Den lokala prästen vägrar ge henne mer än en fattigbegravning, vilket utlöser katastrofen – han mördar prästen i ren förtvivlan och impulsivt raseri. Det är bara början.

Filmen är en djuplodande studie i medlidande och medkänsla. Lyckligtvis finns det en annan präst, spelad av Dana Andrews, som är mera förstående och som går in för att sätta sig in i den olycklige sonens fall. Filmen börjar långt efter alla dessa händelser, det är en annan präst som vill sluta för att församlingen är så hopplös, och Dana Andrews berättar denna historia för honom som sin erfarenhet och anledning till varför han stannade kvar på detta hopplösa jobb som själasörjare i storstadens värsta dräggförsamling. Genom denna olyckliga mördare lärde sig Dana Andrews något om det innersta goda hos människan och vad samvetet egentligen är. Det är en förkrossande historia, och slutscenen, när pojken utgjuter sig inför den enda människa som förstått honom, hans döda moder i kistan, är både förintande och förlösande.

"Bigamisten" från 1953 är en annan sådan social historia om en man (Edmond O'Brien) gift med Joan Fontaine (som allra vackrast) som inte kan få barn, varför de vill adoptera ett. Edmund Gwenn är deras assistent i adoptionsproceduren, och han måste naturligtvis

undersöka hur kvalificerade föräldrarna är till att handhava en adoption. När han utforskar Edmond O'Brien finner han att han redan är gift och har ett barn med en annan (Ida Lupino, som regisserat filmen.)

Ida Lupino gjorde flera sådana samhällsutmanande och delikat känsliga filmer som verkligen kröp in i människors innersta känsloliv, en annan sådan var "Not Wanted" 1949 om ensamstående mödrar, och även denna kännetecknas av en innerlig mjukhet hela vägen i behandlandet av olösliga relationsproblem mellan människor som aldrig velat något ont och som bara hamnat i klistret i en uppriktigt konstruktiv strävan att göra det bästa av saken. Filmen endast belyser problemet utan att lösa det, publiken får ta ställning till problematiken när den går hem, men klart är att ingen kan fördöma någon av de agerande för att de bara ville väl.

Ett större problem erbjuder "Pendulum" (på svenska "Natt utan vittnen" från 1969) om en hårdför polis (George Peppard) gift med Jean Seberg (som allra vackrast) som tvingas acceptera att en psykopatisk brottsling, som begått flera mord och våldtäkter, släpps fri i brist på bevis. Denna film handlar om dödsstraffproblematiken och driver frågan skoningslöst till dess extrema konsekvenser.

George Peppard gjorde sällan några sympatiska roller, han tenderade att bli hårdare, grymmare och mera hänsynslös för varje film, och här är han nästan direkt avskyvärd som förespråkare för dödsstraffet. Men under dramats gång genom alla de provningar han utsätts för och hur hans integritet pressas till det yttersta måste man tyvärr ge honom rätt. Det är en oerhört skicklig och intelligent thriller, ingen kan ana hur det kommer att gå eller fatta själva mordmysteriet, och det är säkert en av 60-talets mest intressanta thrillers.

En annan sådan ytterst skicklig thriller är "Den stora klockan" 1948 om ett annat oavsiktligt mord som hotar att ställa till det för en hel förlagsvärld. Charles Laughton är högsta chefen för förlaget, som har ett antal redaktörer, av vilka Ray Milland är den skickligaste och mest betrodda. Mordet är självklart, det är ingenting att diskutera, men det finns all anledning att till varje pris undvika exponering. Ray Milland fattar detta och lyckas gå runt problemet utan att någonsin ens nämna mördaren vid namn innan denne slutligen avslöjar sig själv, och inte ens då har Ray Milland komprometterat förlaget.

En annan knivig situation utsätts Charlton Heston för, när han i slutskedet av kriget gästspelar med sin orkester i Belgien, där det fortfarande finns tyskar kvar som slåss. Detta är tiden för Ardennerlaget när tyskarna plötsligt slog tillbaka, och dirigenten Charlton Heston fastnar med hela sin orkester bakom tyskarnas linjer och tas som gisslan. Det är möjligt att sådant kunde hända vintern 1944-45, medan dock filmens handling är ganska osannolik och absurd. Ingen tysk skulle någonsin hota en hel orkester med arkebusering bara för att de är fångar och tagna som gisslan. Lyckligtvis har tyskarna Maximilian Schell som general, som är musikalisk och förståndig, och då hans gruppenhet själva sitter fast i brist på bensin ber han dirigenten att bjuda dem på en konsert. Charlton vägrar, då att ge en konsert på tyskarnas befallning vore att erkänna sig som gisslan och fångar, vilket de som neutrala musiker aldrig kan göra. Det blir en dragkamp mellan generalen och dirigenten på hög integritetsnivå, och detta är filmens behållning, då båda är suveräna skådespelare. Naturligtvis blir det mycket musik, orkestern måste ju i alla fall repetera även om det inte blir någon konsert, så det är mycket Beethoven, Brahms, Schubert, Tjajkovskij och slutligen även Wagner. Trots den osannolika handlingen är det en intressant och spännande

film. Det är sällan en hel orkester blir inblandad i thrillersammanhang med väldigt många exempel på ond bråd död.

En annan sådan klämma hamnar Leslie Howard i 1934 i filmen "The Secret Agent" i Moskva, som faktiskt är en sann historia. Filmen bygger på Bruce Lockharts böcker. Han hamnade mitt i händelsernas centrum i Petersburg och Moskva som diplomat när revolutionen bröt ut 1917, han skrev en lång intressant serie böcker om sina diplomatiska erfarenheter inte bara i Ryssland utan även i Tjeckoslovakien 1948, när kommunisterna likviderade regeringen där, och var Churchills högra hand i andra världskriget när det gällde propaganda och dechiffring. Det var även han som gav oss historien om mästerspionen Sidney Reilly, som vid ett tillfälle höll Rysslands öde i sina händer innan attentatet mot Lenin misslyckades 1921. Leslie Howard gestaltar Lockhart i denna film, och även om handlingen är mycket förenklad från bokens komplikationer och svåra diplomatiska turer är den ändå minst sagt intressant. Bruce Lockhart blev slutligen arresterad för spioneri och kunde bara räddas genom utväxling mot andra politiska fångar i England. I filmen måste man naturligtvis ta med en skön dam, som här är Kay Francis, stor på 30-talet men helt bortglömd idag, som är Lenins sekreterare, Lockharts älskarinna och den som förråder Lockhart åt bolsjevikerna. Både Bruce Lockhart och Leslie Howard gjorde dock bara så gott de kunde under omständigheterna.

Slutligen en annorlunda krigsfilm: I början av kriget, när Storbritannien pressades som hårdast av tyskarna och Churchill förgäves tiggde om hjälp från Amerika, nedlät sig president Roosevelt till att skicka över ett antal avdankade jagare, som annars ändå skulle ha skrotats. Filmen *Gift Horse* (1953) handlar om en sådan begagnad jagare, som anförtroddes åt Trevor Howard som befälhavare, en marinofficer som åtta år tidigare ställts inför krigsrätt och hänvisats till landbacken ända tills det andra världskriget visade sig behöva vilka befälhavare som helst, och han inser genast vikten av att inte syna en skänkt häst i munnen. Genom hela filmen kallas jagaren för Gift Horse. Den är regisserad av Compton Bennett, som inte gjorde många filmer, men nästan alla har stort psykologiskt intresse, som till exempel "Den sjunde slöjan" (1945) om pianisten Eileen Joyce's svåra korsväg fram till genombrottet (med James Mason, Ann Todd and Herbert Lom som psykiatrikern, en seriös sådan). Här går filmen kaptenen allt närmare in på livet, då han utsätts för ständiga svåra provningar, inte minst genom fartygets brister – det hade aldrig klarat någon besiktning. Pumparna fungerar inte, maskineriet strejkar, det uppstår ständiga sabotage utan att någon utfört dem, och jagaren är allmänt skräpig. Ännu värre provningar inträffar, och filmen har en närmast dokumentär prägel, som också går matroserna in på livet, en av dem är Richard Attenborough, en annan förlorar sin fästmö genom otrohet men finner en annan, som han gifter sig med och gör med barn, men vid förlossningen bombas sjukhuset; kaptenens egen son vill gå in i marinen, vilket Trevor Howard försöker avråda honom från till varje pris, vilket han dock inte kan hindra, och så går det som det går, och det inträffar även allvarliga incidenter till sjöss, som en kollision med ett vrak som kartläsaren missat att notera, och naturligtvis möten med fientliga ubåtar, av vilka en rammats framgångsrikt. Det är en mycket realistisk skildring av kriget till sjöss under nästan handikappade omständigheter när ubåtskriget var som värst, medan inblickarna i matrosernas liv ombord och privat nästan är filmens starkaste poänger. Det förekommer flera praktfulla krogslagsmål, där det sista blir extra minnesvärt genom särskilda genialiska poänger.

Några milstenar, september 2018

- 7 75 år sedan Italien kapitulerade för de allierade.
- 9 Nordkorea fyller 70 år, världens galnaste och mest förtryckta diktatur.
- 11 70 år sedan Muhammed Ali Jinna dog i cancer ett år efter att ha forcerat fram separationen mellan Indien och Pakistan med miljoner döda som resultat.
- 17 70 år sedan attentatet och mordet på greve Folke Bernadotte, som visste för mycket.
- 19 Jeremy Irons 70 år.
- 25 200 år sedan den första lyckade blodstransfusionen (i London).
- 29 Tintoretto (Jacopo Robusti, ledande venetiansk målare) 500 år.
Lech Walesa 75 år.
- 30 80 år sedan Neville Chamberlain kom hem från München med ”fred i vår tid”.

Trivselresan, del 12: Fascinerande väder

Jag försökte ännu en gång bege mig upp till överste Wangdus trots kallt och dåligt väder med regn, men redan långt utanför grinden möttes jag av två hundar som kom springande mot mig. Jag hade haft nog av hans aggressiva hundar, som tidigare också en gång direkt angripit mig, så jag vände genast. De kom efter mig halvannan kilometer innan de försvann.

I stället försökte jag uppsöka hans syster nere i staden, men grinden var låst utan ringklocka, och ingen människa syntes. Jag försökte tre gånger vid olika tidpunkter under mina sista två dygn. Det var allt jag kunde göra. Det var bara att skrinlägga bastuprojektet, då översten aldrig hört av sig vidare om saken.

Vädret var miserabelt varje dag denna sista vecka. Det regnade till och från, och temperaturen gick ner till 17 grader utomhus och inomhus. Det mulna svärmodsvädet bidrog till betrycktheten, och den sjunkande nivån på whiskytillgången accelererade.

Jag fick trösta mig med mina italienska vänner. De var från Pisa och hade ännu 12 dagar kvar och var mycket aktiva. De sparade mitt tips om Lamayuru till en vackrare dag men besökte andra kloster och platser under tiden som Phiyang och Basgo, som de fann oerhört fascinerande för dess stora förflutna och långa historia. De var ensamma turister där.

De var mycket entusiastiska och nästan regelbundet återkommande liksom jag. Vi hade middag tillsammans alla de tre sista dagarna på Tenzing Dickey och hade hemskt trevligt tillsammans. Jag nästan lovade dem att komma och besöka dem i Pisa.

Även Skarma hade jag daglig kontakt med, och sista kvällen lovade vi varandra att jag nästa år måste försöka äntligen nå Lingshed. Det är i alla fall någonting att leva för.

Vädret var definitivt ett kapitel för sig. Det hade ju varit dåligt hela veckan, och det såg illa ut för min återresa söderut under lördagen, men mot skymningen öppnade sig skyarna som genom ett mirakel, och det blev alldeles klart.

Ett ungt franskt par på Lung Snon skulle med samma buss, så vi hade sällskap till stationen klockan 4 på morgonen. Då såg vädret inte gynnsamt ut. Det kunde bli precis vad som helst.

Och det var just vad det blev. Vi startade punktligt klockan fem under molntyngda skyar som bara kunde betyda snö på vägen. När vi kom upp till Tanglang La, det högsta passet på 5300 meter, var alla bergen snötäckta, men därigenom blev detta extremt höga

fjällandskap bedövande vackert. Det var bara att sätta i gång och fotografera, och lyckligtvis stannade bussen uppe vid passet.

När jag reste upp hade jag varit ensam utlänning i bussen, men nu var nästan majoriteten utlänningar i en ganska full buss. Framför mig satt en fransk ung dam med tibetansk kavaljer, som det såg ut, men han var från Singapore. Tre äldre tyska tanter, mitt franska par från Lung Snon, ett ungt polskt par, tre mycket mysiga flickor från Malaysia, en ung man från Brasilien och några till utgjorde halva bussbefolkningen medan resten var inhemska eller hinduer. Bredvid mig satt en ung man från Delhi som cyklat från Manali till Leh och var en ivrig fotograf.

Medan vi reste vidare klarnade det, och risken för oväder avtog. Även detta var som ett mirakel, och de snötäckta bergen framträdde överallt i sin suveräna skönhet och festklädda vithet. Det kunde inte bli vackrare.

Genom att jag varit ensam utlänning på vägen upp hade formaliteterna avlöpt smärtfritt och på rekordtid, men genom att vi nu var så många utlänningar blev köerna vid varje checkpost väldigt tidsödande och bromsade resan.

Halv 9 var vi uppe vid Tanglang La, vid 11-tiden var vi i Pang, världens högsta militärcampus, där en halvtimmes paus förlängdes till en timme, på vägen till Sarchu råkade vi ut för resans enda intermezzo: en truck hade kört av vägen och måste hissas upp med två bärgningsbilar, vilket blockerade och försenade hela trafiken, och halv 3 var vi ändå framme i Sarchu. Då såg det mörkt ut mot horisonten i söder.

På väg upp mot Baralacha La anmodades vi att ta in allt bagage från taket i bussen på grund av annalkande oväder. Detta blev emellertid inte så farligt. Baralacha La inbjuder alltid till oväder och komplikationer, men det blev inte mer än bara litet snö denna gång.

Det såg dock dystert ut hela vägen ner till Darcha, men så plötsligt började det klarna igen. Återigen kunde det bli vad som helst. Vädret hade varit dagens thriller hela vägen ner.

Klockan 7 var vi framme i Keylong efter 14 timmar, vilket var ganska punktligt. Jag och mitt unga franska par tog in hos min tibetanska värd sedan många år, och sedan var det bara att sätta sig vid en välbehövlig middag.

Det första vi hörde vid avstigningen i Keylong var att Wi-Fi inte fungerade.

(I nästa nummer: *Oväder!*)

Fördel förloraren

(övers. av ”*The Loser’s Advantage*” från engelskan av Laila Roth.)

Orättvisa är ett socialt problem som förekommer överallt i samhället – då barn och minderåriga och försvarslösa kvinnor våldtas, misshandlas och missbrukas, och stackars utslagna socialfall, tiggare och vagabonder ofta glöms bort och körs över och blir utnyttjade, och då den officiella etablerade rättvisan bara är för sådana som kan ha råd med den. Detta frambringar i högre grad än någonsin martyrer som ej någonsin kan få sin rätt igenom eller något mänskovärde.

Men det kan dock vara bättre att bli något av ett offer än en översittare och en förtryckare med blod på händerna, då offerblod bevisar oskuld och försäkrar etablerandet av ovärderlig suveränitet i en bestående moralisk överlägsen överlevnadskraft som skall besegra allt förgängligt världsligt elakt spel.

Produktivitet versus lönsamhet

Redaktören har skrivit 23 romaner, mer än 300 dramer, därav 25 översatta till engelska, 6 historiska arbeten, 85 reseskildringar, över 500 filmrecensioner på engelska, noveller, tusentals dikter på svenska och engelska, musikartiklar och essayer samt publicerat 269 nummer av sin kulturtidskrift 'Fritänkaren' sedan 1992, och det mesta finns tillgängligt digitalt och gratis på

www.fritenkaren.se,
<https://issuu.com/lanciai>
<https://clanciai.wordpress.com>

All annan publicering har alltid kallt avvisats och vägrats om inte mot betalning. Handlar då litteratur bara om lönsamhet? 49 års refuseringar har knappast varit lönsamma för någon. Någon direkt uppmuntran är det ju inte, men all denna produktion kan inte bara förträngas och förnekas. Naturligtvis är man då tacksam för möjligheten att åtminstone få publicera sig nästan gratis på nätet.

De aderton

Göteborgs Skrivarsällskap kommer i höst ut med den adertonde årgången av sin årsantologi, och de bidragande skribenterna råkar i år vara just aderton till antalet, vilket ju passar särskilt bra till detta år 2018. Ur förordet:

”Mer än någonsin har vi i år vinnlagt oss om att så litet som möjligt göra några ingrepp i texterna. De har huvudsakligen inskränkt sig till kommatering (när sådan uteblivit) och korrigerat feltryck, såsom felstavningar, utelämnade ord, upprepade ord och indrag. I princip har inte en enda dikt utsatts för justeringar.

Då årets antologirepresentanter råkar vara aderton kan det dock inte undvikas att blanda in Svenska Akademin och dess pågående kriser. Som alla vet har denna dominerats av rabalder hela året, och det har gått så långt att flera alternativa akademier uppstått, som till exempel en finlandssvensk (med 30 medlemmar) och även andra. Vi gör inte anspråk på att utgöra något sorts Göteborgskt alternativ till den i Stockholm, utan vi helt enkelt råkar vara aderton som bidragit till årets antologi. ”

Göteborg den 9 september 2018